

Sári László

Keleti levelek 5.

A szerelmes dalai lámáról

„Tested ízes húsú barack,
vágyad sohasem apadó.
Hogy járjak hát a Tanítás
vágyakat tagadó útján?"

Ezeket a sorokat a háromszáz évvel ezelőtt élt tibeti főpap, *Cangjang Gjaco* írta, aki nemcsak kiváló költő volt, hanem Tibet uralkodója is. A dalai láma címet viselte, aki a Hó Országában minden világi és egyházi hatalom egyszemélyes birtokosaként uralkodott. A dalai lámák sorában ő volt a hatodik, valójában isten, a könyörületesség bodhiszattvájának, Avalokitesvarának földi megtestesülése. Főpapi nevének rövidített, magyarra fordított változata szép, beszélő név, így hangzik: *Tudást Őrző Tiszta Tenger.*

A 6. dalai láma minden tekintetben kivételes életet élt. A nagyhatalmú uralkodó szigorú buddhista szerzetesi képzést kapott, több teológiai tárgyú munka szerzője, aki később világirodalmi rangú költőként vált ismertté. Napközben istenkirályi trónján, ezerszobás téli palotájában az ország ügyeit intézte, éjjel pedig az ivók, fogadók, nyilvánosházak álruhás látogatójaként szerelmes költeményeit szavalta az éjszaka lányainak. Ha uralkodói teendői engedték, napközben is álruhát öltött, és a tibeti főváros, Lhásza utcáin, piacain forgolódott.

Ismerték, kedvelték mindenfelé, azt azonban sokáig nem sejtették róla, hogy Tibet uralkodója, maga a dalai láma. Az emberek úgy érezték, az ifjú költő versei az ő nyelvükön, az ő életükről szólnak, együtt énekeltek, mulattak vele. Hamarosan országszerte népszerűvé váltak szerelmi élményeit is őszintén feltáró költeményei, amelyeket saját gitárkíséretével, nagy sikerrel adott elő a mulatókban. De még ekkor sem gyanította senki, hogy a fiatalember „égi származék", egy istenség földi testetöltése.

Emberi lényként tanult buddhista szerzetesként tekintett a világra, ugyanakkor az izgató földi lét iránt is leküzdhetetlen kíváncsiságot érzett. Leggyakrabban lakóhelye, a Potala palota közelében álló *A Sárkányhoz* címzett fogadóban tett látogatásokat, egy alkalommal onnan hazatérve lepleződött le kettős élete.

Egy téli hajnalon palotája lakói felfedezték a fogadóból egyenesen a Potala titkos, hátsó bejáratához vezető lábnyomait a hóban. Erről is beszámolt később, nem is egy versében:

Amit felőlem pusmognak,
színigaz, megvallom titkon.
Sebes lépteim nyomai
lányok házába vezetnek.

*

Te szakállas sárga kutya,
ki embernél okosabb vagy!
Éji utam el ne áruld,
s azt se: hajnalban tértem meg!

Szeretőt keresni mentem,
lehullott a hó hajnalra.
Nevem, fent a palotámban:
Tudást Őrző Tiszta Tenger.

Ha Lhászában lent csavargok,
ott úgy hívnak: vidám legény.
Titkom minek rejtegessem?
A hó rávall lépteimre.

Az állam és az egyház vezetői azonban nem csináltak országos ügyet a dalai láma titkos, éjszakai látogatásaiból. Okosan tették, a botrány sokat ártott volna az ország helyzetének. A kialakuló belső viszályban tovább erősödött volna a már úgyis Lhászában önkényeskedő ojrát mongol kán befolyása. A tibetiek nagyvonalúan elnézték uralkodójuk álruhás kirándulásait és profán költői strófáit.

A mongol kán azonban nem volt ilyen türelmes, elnéző. Pedig a fiatal dalai láma az egész ország elfoglalására készülő mongol vezért is többször magával vitte éjszakai mulatozásaira. Cangjang Gjaco barátságot színlelt a kánnal; a veszélyes ellenség érezze jól magát a pompás tibeti nagyvárosban, és lehetőleg maradjon minél tovább nyugton. A kán valóban sokáig nem tudta eldönteni, vendég-e vagy hódító az országban. Érdemes-e megszereznie a hatalmat Tibet fölött, és vajon meg tudja-e majd tartani? Vannak-e egyáltalán ennek a hatalmas országnak természeti kincsei? Vannak-e felhalmozott javai, templomok, paloták kincsei, amelyekért érdemes harcba bocsátkoznia, kockázatot vállalnia? A mongol seregek türelmetlenül várták vezérük döntését.

Ebben a helyzetben Cangjang Gjaco ügyesen választotta a barátság álarcát. Csak foglalja el magát a kán kellemes dorbézolással, ő szemé-

lyesen ügyel a „vendég” szórakoztatására. Ám a kán egy idő után már nem elégedett meg a barátsággal, a „vendégeskedés” örömeivel. Egyre többet követelt Tibettől, s az ellenszegülőket katonáival elfogatta. Ez lett a sorsa az ifjú dalai lámának is.

Amikor a mongol vezér úgy hallotta, hogy katonai segítségről tárgyal a kínaiakkal, azonnal fogságba ejtette, s egy távoli vidéken őriztette. A dalai lámának egyszer még sikerült megszöknie a kán fogságából, másodjára azonban már nem. A mongolok valószínűleg véget vetettek életének. A fiatal tibeti uralkodó többé nem került elő, sem élve, sem holtan.

A legendák azt mesélik, hogy még hosszan és jólétben élt a kínai császár udvarában, aki megszöktette őt a mongolok fogságából. Hazájában máig nagy becsben tartják emlékét, jól ismerik és éneklik verseit. A tibeti istenkirály mindössze huszonhárom esztendőt élt. Rövid élete kíváncsi kalandozás volt a földi világban, amelyről mindent tudni akart.

Verseiből jól kiolvasható, hogy Cangjang Gjacót komolyan érdekelték azok az erőfeszítések, amelyért cserébe az emberek mindig és mindenhol életük könnyebbé válását remélték. Őt magát is komolyan érdekelték a földi boldogulás esélyei. Ám a fiatalember idejében felismerte, hogy a könnyen szerzett örömök nem ígérnek nyugalmat, tartós boldogságot. Verseiben az élet árnyoldalait is szenvedélyesen kezdte fürkészni, meg akarta ismerni a lélek sérülékenységének okait. Azt a kérdést tette fel magának, amit a buddhista bölcselet is kezdetei óta firtat: mi magyarázza az emberek csalódásait, van-e közös okuk szenvedéseiknek? Miből támad a boldogulók elégedetlensége, mi okozza nyugalmuk, békéjük gyors múlását, és ha így van, akkor vajon miért szállnak küzdelembe újabb és újabb örömökért?

A legégetőbb kérdésre kereste a választ: élvezhető-e az élet az elmúlás, a halál örökös fenyegetésének árnyékában? Nem keseríti-e meg legszebb pillanatainkat is a tudat, hogy a szépség is mulandó, az örömök is mulandóak? Miért hoz megnyugvást a mindig újratámadó vágy betöltése, könnyebbé teszi-e az életet, könnyebbé teszi-e a halált?

Nem mindennapi, hogy e súlyos kérdéseket éppen egy kocsmákat, bordélyokat járó fiatalember teszi föl magának, ráadásul versben, s mindig okosan, elmélyülten keresi a válaszokat. Ám ha figyelmesen olvassuk Cangjang Gjaco költészetét, ontológiai mélységekig juthatunk vele.

Holdarcát selyemkendővel
feded; lágyan rásimítod.
A Halál Ura, ím ítélt.
Fájdalom tövise éget.
A tested hússzirmú virág,

temető kertjében nyíló.
Lelked szélfútta madártoll,
a halál szűk ösvényén száll.

Ezekből a verssorokból rengeteg érzés, féltés, szorongás, sőt mérhetetlen fájdalom szólal meg. Cangjang Gjaco mindenáron tudni akarja, hogy mindaz a szépség, ami a világban minden szenvedés ellenére létezik, vajon mire való? Ha a test gyorsan elhulló, hússzirmú virág, s a lélek is majd rajta kívül, a halálban találja meg valódi otthonát. Aki ilyennek látja az emberi létezést, érzékeny, megváltást kereső gondolkodó, aki feltétlenül igaz úton jár, talán tényleg valamiféle istenség földi testetöltése – gondolhatták róla a buddhista hívek. Ő maga egyébként őszintén hitte is ezt. Ezért nem értette sokáig, hogy mi gyötri őt oly gyakran e földi testben.

A lelkem égi származék,
nem érinti a földi lét.
Szenvedése tűnő felhő,
az elborult ég látomás.

Szerencséjére Cangjang Gjaco tudta, hogy a buddhista bölcselet azt tanítja, az elmúlás gondolata senkit ne csüggesszen, de számoljon vele. Vegye tudomásul, hogy minden létező múlásra születik, s ha ezt elfogadja, nem érez fájdalmat, amikor az elmúlás vele is megtörténik.

De azt se remélje senki – figyelmeztetnek a buddhisták –, hogy a létező világ valamennyi jellemzője, amelyet az ember maga körül megismert, vele marad élete végéig. Még a világ legapróbb részletei is szüntelenül változnak. Ezért tanácsolják a bölcsek, hogy a jelenségektől mindenki tartson józan távolságot. A jótól is, a rossztól is, hogy a változások okozta csalódásoktól megkímélje magát. De lehetséges-e józan, megfontolt távolságot tartani a valóságtól? És a gyorsan változó élethelyzetekben vajon hogyan kell, hogyan lehet megfontoltan dönteni?

A 6. dalai lámának ehhez is nyújtott segítséget a buddhista tanítás. Az a gondolat segítette őt, amit egy 11. századi tibeti remeteköltő, *Milarepa* fogalmazott meg: *„Minden, mi létező, képzeletben létezik csak."* Ami azt jelenti, hogy az örökké változó világ jelenségei, éppen folyamatos változásai miatt megragadhatatlanok. Ne is próbálkozzunk vele, mert mire bármit megragadnánk, már semmi sem az, aminek első pillanatban látszott. Így ír erről ismét csak négy rövid sorban a Cangjang Gjaco:

E világnak minden dolga
vízben tükröződő kép csak.
Lásd s tudd: e tűnő rajzolat
sohasem lehet valóság.

Vagyis káprázat minden, következésképp nem bölcs dolog szorosan kötődni a jelenségekhez. De a távolságtartás már mindenkinek saját érzelmi, szellemi alkata, saját adottságai szerint valósulhat meg. Ehhez már nem adhat tanácsot semmiféle tanítás, itt már nem létezik mindenki számára használható útmutatás. Annyi az út, ahányan vagyunk.

Egyetlen vallás, egyetlen „életfilozófia" sem nyújthat többet elveknél, irányoknál. Rajtunk is kell, hogy múljon valami. Ha lenne mindenki számára megfelelő boldogulási recept, csak közzé kellene tenni, és egycsapásra boldoggá válna az egész világ. Ám ilyen recept nincs – ismerte fel az ifjú 6. dalai láma is. Csakis a maga módján boldogulhat mindenki.

Ráadásul a tűnődő ember soha nem találhat magának teljes megnyugvást. Erre a következtetésre jutott az emberi természetet vizsgálva az ifjú költő. Ám bárki türelmessé válhat önmagához és a világhoz, ha megérti az ember és az emberen kívüli világ természetét, ha tudomásul veszi a változás törvényét. Ezzel a türelemmel azután egyensúlyozhat a tűnődés és a gyakorlat, a bizonyosság és a bizonytalanság, az örömteli és a fájdalmas, a szép és a rút, a jó és a rossz, a kíváncsiság és a félelem keltette érzések között.

Így döntött, Cangjang Gjaco, ő sem tehetett mást. Méltó emberi magatartásnak, viselkedésnek vélte a figyelmes érzelmi egyensúly megteremtését és megőrzését. A legtöbb verse felvet egy érzést, egy gondolatot, aztán máris a visszájára fordítja, megnézi a másik oldaláról is. De már nem szenved tőle, bármi lát, mert tudja, hogy egyszerre létezik a világon minden, s mindennek az ellenkezője is. *És éppen ez a felismerés adja költészetének egyik legnagyobb értékét.* Ettől lesz ez a költészet egyszerre szerelmi és gondolati, s ez a négysorosokban páratlan egyszerűséggel és nyelvi pontossággal megszólaló szerelmi-gondolati líra ettől alkot olyan különleges műfaji csoportot, amelyhez hasonlót nehéz lenne találnunk a nyugati költészetben.

Szeretetből felhő támad –
áldott a felhő az égen.
Szenvedésből vad szél támad –
űzi a felhőt az égen.

A bűn pompás és bűvölő,
csillogó, színes buborék.
Mikor a Tudás eléri,
szertefoszlik a ragyogás.

Lent délen, forró ég alatt,
bőkedvű lányok közt élnék
végtelen hosszan s boldogan,
ha megengedné a Halál.

A vágyódásból bűn fakad,
a bűnből hamis képzetek.
Pedig a lelkek szegények,
csupán szeretni akarnak.

Égi teremtmény, isten-lány,
szeretet nélkül szerető!
Égi táltosé járásod,
földi lépteid – botlások.

Ismerem jól gyönge testét,
lelke röptét föl nem mérem.
Pedig porba rajzolt ábrán
mérhetem a csillagpályát.

Három Idő! Nagy Tanító!
Nap és Hold fölött trónoló!
Ki a Földön mindentudó,
csak te vagy: Múlt, Jelen s Jövő!

Ha nem gondolsz az elmúlásra,
ostoba vagy,
még ha másban okos is.

A versek elárulják, hogy a 6. dalai láma huszonhárom éves korára már éppen eleget tudott a földi világról. Felismerte a világ valódi természetét, ahogy a buddhisták mondják. Teljesen felesleges lett volna itt maradnia, csak unatkozott volna közöttünk. Jól tette, hogy kihívta a sorsot, idelent többre nem juthatott. Búcsúja is józan, méltóságteljes, szűkszavú, rá jellemző:

Tudást Őrző Tiszta Tenger
szerelemről már nem dalol.
Hallgat, miképpen mindazok,
akikről szólnak a dalok.

Költészete arra tanít, amire az általa tanulmányozott filozófiai írások mindegyike: akkor élsz bölcsen, ha lírai tűnődéssé változtatod magadban

a lángolást, a szenvedélyt. Egyrészt csakis ezzel a hűvösebb józansággal lehet bármit is megérteni, felfogni a világból, másrészt pedig csakis így kerülheted el a túlzott odaadás (nevezzük szeretetnek) és a túlzott elutasítás (nevezzük megvetésnek, haragnak) csapdáit. Ez ennek a tibeti ifjúnak, a buddhisták hite szerint istennek és embernek végső következtetése és tanítása.

A versei olyanok, mintha nem költői munka teremtette volna őket. Szavuk keresetlen, hangjuk könnyed, közvetlen. Egy gyakran használatos széptani elmélet kategóriáit kölcsönözve azt mondhatnánk, hogy a versek sokkal inkább emlékeztetnek a *természeti szép,* mintsem a *művészi szép* esztétikai osztályára. Leg-könnyebben talán tó fodrához, lombzúgáshoz vagy madárvonuláshoz hasonlíthatjuk költészetének legsajátabb jegyeit, verseinek egyszerűségét és szépségét.

Az idézett verseket Sári László fordította.
Az írás megjelent az Új Forrás 2022. évi 11. számában